

3. О введении в действие Устава железных дорог Союза ССР : постановление Совета народных комиссаров СССР от 24.05.1927.

4. Об утверждении Устава железных дорог Союза ССР : постановление Совета народных комиссаров от 10.02.1935 № 232.

Одержано 21.03.2019

★

УДК 347.121

Галина Романівна Профатіло,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК БУЛІНГУ

Булінг (цькування) (*від англ. to bull – переслідувати*) – це агресивна свідома поведінка однієї особи (або групи) стосовно іншої, що супроводжується регулярним фізичним і психологічним тиском. При чому, здійснюється цей негативний вплив в рамках освітнього процесу.

На сьогодні Україна посідає четверте місце в світі за рівнем підліткової агресії, адже відповідно до даних UNICEF Ukraine у 2017 році, з цим явищем стикалися 67 % школярів, тобто наявний факт систематичного цькування в рамках отримання освітньої послуги. Освітнє середовище відіграє значну роль у процесі формування цілісного індивіда. Саме в освітніх закладах: школах, дитячих садках особа отримує не лише знання, але й здобуває базові навички комунікації, командної роботи, вміння відстоювати свою точку зору, а тому будь-яка форма цькування є неприйнятною, тому метою даної доповіді є розгляд особливостей захисту від булінгу окремої категорії осіб, а саме – здобувачів освіти.

Формування теоретичних підходів до визначення булінгу як форми цькування в колективі датується виходами перших наукових статей, що досліджували проблематику співіснування людей у колективах починаючи з 1905 року, однак проблема цькування (особливо в середовищі малолітніх та неповнолітніх) існувала ще задовго до перших згадок. Булінг як дія є не лише проявом анти-соціальної поведінки, а й масштабним посяганням на ряд особистих немайнових прав людини, що спонукає до вироблення послідовного механізму їх захисту.

До 2018 року вітчизняне законодавство не мало чіткого визначення цього явища, що породжувало відсутність можливості захисту особи від цькування в процесі отримання освітньої послуги. На жаль, в Україні правова регламентація булінгу як форми насильства здобула лише у 2018 році в положеннях КУпАП та Законі України «Про освіту», однак, на наш погляд, достатньо фрагментарно та непослідовно, адже, виходячи із того, що саме в процесі булінгу здобувач освіти (школяр, студент) зазнає порушення низки особистих немайнових прав, відсутній реальний механізм відновлення порушеного права. При чому, ми вважаємо, саме Закон України «Про освіту» повинен був акцентувати увагу на тому, що булінг посягає в першу чергу на особисті немайнові права здобувача освіти: навмисне перекручування імені, образи, ганебні дописи на особистих сторінках у соціальних мережах – це найбільш поширені форми тих дій, які кваліфікуються як булінг та є його найчастішим проявом. При чому, у разі фізичного насильства ці дії можуть бути кваліфікованими за правилами КК України, що є вкрай виправданими. Таким чином, законодавець, фактично, ввівши адміністративну відповідальність за булінг, вчинив нелогічно, адже захист особистого немайнового права здійснюється з урахуванням положень ЦК України, а дії, що підпадають під кваліфікацію, визначену КК України і не можуть кваліфікуватися як адміністративне правопорушення.

Відповідно до ст. 173⁴ КУпАП проводиться визначення поняття булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, здійснене малолітніми або неповнолітніми особами віком від 14 до 16 років – накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин [3].

Таким чином, чинне законодавство України запропонувало урегулювати систематичне антисоціальне діяння, що спричиняє моральні та/чи фізичні страждання особи, провокує приниження

честі, гідності останньої шляхом встановлення формальної адміністративної відповідальності у вигляді штрафу, при чому детальне вивчення вищезгаданої статті КУпАП дозволяє зробити висновки про обмежене коло відповідальних осіб, а саме малолітніми або неповнолітніми особами віком від 14 до 16 років, тобто штучно вилучаючи суб'єктів, які є здобувачами освіти (учні віком від 7 до 14 років), але не можуть бути відповідальними виходячи зі змісту статті 173⁴ КУпАП. Відтак, велика кількість випадків булінгу в молодшій школі залишиться просто фактом, адже булер не понесе ніякої відповідальності згідно з положеннями чинного законодавства України.

Окрім цього, моральна шкода, яку особа зазнала, не компенсується в повному обсязі, адже санкція адміністративної статті штучно звужує відповідальність винної особи та зводить її до формальної виплати штрафу. Таким чином, можна стверджувати, що комплекс заходів, спрямованих на відновлення порушеного немайнового права здобувача внаслідок булінгу, запропоновані нормами чинного ЦК України, такі як: спростування недостовірної інформації, заборона поширення неправдивої інформації, вимога відновлення порушеного особистого немайнового права та інші, не обмежують особу права на відшкодування шкоди. Тобто, у разі застосування положень щодо регулювання процесу притягнення до відповідальності винної особи в порядку, визначеного ЦПК України та ЦК України, здобувач освіти (та його законні представники – батьки, опікуни) мали б реальну можливість не лише поновити порушене право, але й компенсувати витрати (як матеріальну, так і моральну шкоду), що було б набагато ефективнішим, ніж притягнення до адміністративної відповідальності [1, с. 89].

Згідно зі ст. 280 ЦК України, якщо фізичній особі внаслідок порушення її особистого немайнового права завдано майнової та (або) моральної шкоди, ця шкода підлягає відшкодуванню. Як зазначає Л. С. Криворучко, що моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню та не пов'язана з розміром цього відшкодування [4]. Учений зазначає, що моральна шкода може проявлятися в душевних стражданнях, яких зазнала особа внаслідок порушення її особистого немайнового права, а враховуючи той факт, що булінг якраз і направлений на спричинення душевних страждань, відшкодування моральної

шкоди повинна бути компенсована пропорційно тій шкоді, яку було завдано діями булера.

На підтвердження неефективності правового регулювання булінгу можна проаналізувати наявну судову практику щодо вирішення справ щодо цькування в закладах освіти. Тенденція судових рішень демонструє, що вирішення притягнення до відповідальності за булінг в контексті адміністративної відповідальності ніяким чином не враховує необхідність захисту особистих немайнових прав жертви булінгу, не виконує компенсаційну функцію за завдану шкоду, ніяким чином не відновлює психоемоційний стан потерпілої особи, зводить відповідальність особи за вчинене до формальної виплати коштів на користь держави, батьками (чи законними представниками булера), а тому, на наш погляд є неефективним.

Підсумовуючи вищевказане, вважаємо за необхідне розробити послідовний цивільно-правовий механізм захисту прав здобувачів освіти від систематичного фізичного та психологічного тиску.

Список бібліографічних посилань

1. Бакірова І. Застосування судами законодавства України щодо відшкодування моральної шкоди: проблемні питання. *Право України*. 2006. № 5. С. 89–92.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19> (дата звернення: 18.04.2019).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 18.04.2019).

4. Криворучко Л. С. Захист особистих немайнових прав фізичної особи за міжнародно-правовими стандартами. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2011. Вип. 9. С. 32–41.

Одержано 22.04.2019

★